

nootschap"pelijke publiek werden uitgeveit.

Wat deze heeren lanceerden, aldus Scholten „was geen voortbrengsel van een tegenover het rationalisme ontwaakt geloofsleven, maar een stelsel van transactie, een halve maatregel, een dusgenaamd juste-milieu, waarbij ten behoeve van het rationalisme, de scherpste en aanstootelijkste punten van het oude dogma afgeslepen, maar de ware zin der kerkleer, haar wezen en geest, niet minder dan door het rationalisme miskend werden”⁷⁾.

En Bavinck werkt dit Scholtiaansche vonnis op zijn wijze uit, als hij schrijft dat de theologische strooming uit de eerste decennien niet moeilijk te beschrijven is; want „zij munt door oppervlakkigheid uit. Zij wilde niet ongelooft zijn, o neen, zij hield den godsdienst in eere, zij was vroom, zij schatte bijbel en christendom hoog. Van de neologie was zij ten diepste afkeerig. Zij wilde ook niet rationalistisch zijn in den zin van Wegscheider en Paulus. Maar wel stelde zij er eene eere in, om rationeel te wezen. De rede kon het op gebied van den godsdienst een heel eind ver brengen, maar ze kon toch de openbaring niet missen, en betoogde zelve hare noodzakelijkheid. Het Supernaturalisme ging dus niet uit van de openbaring en van het geloof, maar plaatste zich aanvankelijk buiten deze beide en trachtte nu door redeneeringen en bewijzen tot de openbaring te komen en de redelijkheid van het geloof”. En wat de heeren van deze strooming dan van de boodschap van den bijbel overhielden beschrijft Bavinck aldus: „Het was een samenvoegsel van eenige algemeene oppervlakkige christelijke waarheden, die niet uit de diepte der Schrift waren geput en aan de kracht der Gereformeerde belijdenis ten eenenmale waren gespeend; eene populaire godsdienstleer, welke God veranderde in het Opperwezen, Christus in een leeraar, den mensch in een verstandwezen, zonde in zwakheid, bekeering in verbetering, heiligmaking in deugd. Ze was om het kort uit te drukken deïstisch in de theologie, pelagiaansch in de anthropologie, arianaansch in de christologie, moralistisch in de anthropologie, collegialistisch in de ecclesiologie en eudaemonistisch in de eschatologie. Geen wonder, dat deze richting, die altijd den mond vol had van verdraagsaamheid, terstond hare gematigdheid en kalmte verloor, als het de Geref. theologie en de Geref. vromen gold. Daarentegen was ze bang voor de linkerzijde, die haar heur halfheid verweet, en trachtte deze altijd door zachtheid en toegankelijkheid te winnen. Toch haatte dit niet. Zoodra eene nieuwe richting optrad, was het met haar heerschappij gedaan”⁸⁾.

In deze kille, grauwe, geestelijke woestijn waren mannen als De Cock opgegroeid en hadden zij hunne opleiding ontvangen. En in deze Geeste-looze wereld begonnen zij hun worsteling in en om de kerk. Wat ze van haar zagen hadden ze zeker niet van de Universaliteit meegekregen. Ze moesten het moeizaam zelf opdelven uit de Schrift en de geschriften der reformatoren. En wat kunnen jonge kerels, die toch heelmaal geen genieën waren, allen levend in de moeilijkste omstandigheden, permanent gespannen door overmatigen arbeid en bovendien nog rusteloos vervolgd, aan kennis en inzicht bereiken?

Daar kwam nog bij, dat de gevolgen van tien- en tientallen jaren voortvretend kerkbederf zich niet minder onder de gewone leden der kerk openbaarde. Zij waren door hun herders uit de granzige weiden van het woord Gods gejaagd naar dorre steppen vol rationalistisch, pietistisch, separatistisch en subjectivistisch onkruid. En wat was er van deze schapen geworden? Wat spookte er niet aan dwaling, wanbegrip en eigenwillige, vaak farizeesche vroomheid in hun zielen rond? Stonden ook zij niet op den rand van geestelijken ondergang?

Neen, als we ons dit alles goed indenken, kijken we niet laetdunkend neer op deze jonge mannen, deze ware herders. We zullen ze niet vanuit een hoogen toren van, vaak vermeende, theologische wetenschappelijkheid, becriften. Met groote verwondering zien we naar wat ze in zoo'n korten tijd door Gods genade van 's Heeren kerk mochten ontdekken. We praten hun fouten niet goed. Maar we houden scherp het verschil in het oog tusschen zonden en gebreken die eerste openbaring zijn van doorbrekend verderf en die welke de nawerking, het residu zijn van een afval, welke door de genade en kracht des Geestes langzaam maar zeker gebroken en overwonnen wordt.

En daarom hooren we de muziek van een nieuwen schoonen tijd voor Christus' kerk en de simpele woorden van De Cock, door hem den broeders en zusters van Ulrum in den mond gelegd „dat zij overeenkomstig het ampt aller gelovigen, Art. 28, zich afscheiden van de gene die niet van de Kerk zijn, en dus geen gemeenschap meer te willen hebben, met de Nederlandsche Hervormde Kerk, tot dat deze terug keert tot de waarachtige dienst des Heeren en verklaren tevens gemeenschap te willen uitoefenen met alle ware Gereformeerde ledematen, en zich te willen vereenigen met elke op Gods onfeilbaar woord gegronde vergadering, aan wat plaats God dezelve

⁷⁾ J. H. Scholten, „De Leer der Hervormde Kerk in hare Grondbeginselen uit de bronnen voorgesteld en beoordeeld”, 4. Leiden, 1881, deel I, p. 10.

⁸⁾ H. Bavinck, „Theologische Richtingen in Nederland”, art. in: „Tijdschrift voor Gereformeerde Theologie”, 1e Jaarg., 2de Serie, Velsen, J. P. Nauta, 1894, p. 161/3.

boek vereenigd heeft, betuigende met dezen, dat wij ons in alles houden aan onze aloude Formulieren van eenigheid N. L.: de belijdenis des geloofs, de Heidelbergse Chatechismus en Canones van de Synode van Dordrecht gehouden in den jare 1618, 1619, onze openbare Godsdienst oefeningen te richten naar de aloude kerkelijke Liturgie en ten opzichte der Kerkdienst en bestuur ons voor het tegenwoordige te houden aan de Kerkenordening opgesteld door de voornoemde Dordrechtse Synode”⁹⁾.

Dit wetend en vasthoudend gaan we het conflict teekenen, dat tusschen De Cock en Scholte, de eerste Afscheiden predikanten, ontstond.

C. V.

⁹⁾ „Acte van Afscheiding of Wederkeering”, geciteerd uit: Dr G. Keizer, „De Afscheiding van 1834”, Kampen, p. 576.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN

HET MYSTERIE.

„De Geloovigen en Hun Zaad” — dat thema interesseert ons buitengewoon vanwege onzen strijd in de laatste jaren. En wat Dr H. Hoeksema in zijn onder dien titel verschenen brochure opmerkt, is de moeite waard. Afzonderlijk wil ik de aandacht vestigen op enkele punten in zijn betoog, waarover wij ons zeer verblijden.

Daar is allereerst het sterke verzet van Dr Hoeksema tegen een verbondstheorie, welke zich baseert op „twee lijnen”, die de Schrift ons zou voorhouden en die wij met ons verstand nooit zouden kunnen vereenigen: de lijn van Gods souvereiniteit en die van onze verantwoordelijkheid. Uit den treure is ons in de laatste jaren door onze tegenstanders voorgehouden, dat wij tekort deden aan het mysterie van Gods verbond. Wie in feite weigerde, het lijnenspel te aanvaarden, stond voor hun besef met de waarheid der Schrift op gespannen voet.

Een liefkoosde term van prof. Hepp: „single-track-theology” (enkelspoor-theologie) geeft uiting aan het verwijt, zooals dat telkens aan ons is geadresseerd. De inleiding tot de vervangingsformule omschrijft het in dezen vorm: „dat bij de belijdenis aangaande het genadeverbond zowel de onveranderlijkheid van Gods raad als de verantwoordelijkheid des menschen tot haar recht dienen te komen; dat elke poging, het hierin liggend mysterie te verklaren, noodzakelijk aan de eene of aan de andere zijde der waarheid geweld zal aandoen; dat de kerk zich derhalve tevreden zal houden met een eenvoudige uitspraak des geloofs” (2-4). In dienzelfden geest schreef Dr H. J. Spier zijn brochure: „Het Mysterie van Gods verbond” (vgl. ook zijn artikel in no. 1 van „Beginning”).

Mysterie, dat is tegenwoordig de krachtterm van de synodale voorvechters. Het liep met dien „mysteriëndienst” zoo ver, dat zelfs prof. Berkouwer zich geroepen voelde, een waarschuwing daartegen te laten hooren. Maar ondertusschen is het verwijt blijven staan, dat wij het mysterie van Gods verbond zouden hebben aangevand.

Van zoo'n vlucht in het mysterie moet Dr Hoeksema echter niets hebben. Hoor hem uitvaren tegen de Chr. Gereformeerden in Amerika: „En zegt nu niet, dat we hier de ééne lijn hebben en dat de andere die van de eeuwige verkiezing en der onwederstandelijke genade is. Want die twee lijnen sluiten elkaar eenvoudig uit. Deze beide te willen handhaven is onmogelijk. Het is de goocheltoer, die de Christelijke Gereformeerde Kerken trachten te maken” (pag. 73). Of een ander citaat: „En als men er dan op wijst, dat men op die wijze toch Gods Woord metterdaad Remonstrantsche taal laat spreken, voegt men u toe, (dat) dit de ééne lijn van Gods Woord is, terwijl de andere die der vrijmachtige verkiezing en der souvereine genade is! En als men dan blijft volhouden, dat die twee elkander toch volkomen uitsluiten, dat God niet welmeenend aan kan bieden, wat Hij nimmer bedoelt te schenken, dan komt men brutaalweg met den dooddoener (! L. D.), dat dit een mysterie is en dat we die dingen ook niet moeten willen begrijpen!” (77). Terecht concludeert Dr Hoeksema: „Zoo kunnen we elke poging, om de Schrift te verstaan, wel opgeven. Zoo kunnen we de Schrift alles laten zeggen, onder het vrome opschrift, dat de verborgene dingen voor den Heere zijn. Och zoo mogen we zeker niet met Gods Woord handelen. Wij hebben wel terdege de roeping om het Woord van onzen God te bepeinzen totdat we het verstaan. En ofschoon we volgaarne toestemmen, dat er mysteriën zijn, dingen, die voor ons eindig verstand nimmer te doorgronden zijn, omdat onze God ondoorgroendelijk is, toch houden we ook vol, dat we in de Schrift eene openbaring Gods vinden, die zich bij ons denken en ons verstand aansluit, en die we wel kunnen verstaan. Houden we vol, dat die Schrift niet leert, niet leeren kan, dat zwart ook wit is, dat God niet en ook wel genade wil schenken aan dezelfde personen, dat Hij aanbiedt, wat Hij niet wil achenken” (78).

Over de kwestie, waarop Dr Hoeksema hier doelt, hopen we nader in te gaan. Maar we merken hier met

vreugde op, dat hij, hoewel het mysterie van Gods werken door hem (en door ons) volmondig erkend wordt, toch dóór en door afkeerig is van een gemakkelijke vlucht in het asyl van het mysterie. Wij zeggen: met recht. De theologie van het mysterie, van den verborgen God en de verborgenheid van Zijn werk, heeft haar tienduizenden al verslagen, en is nog dagelijks bezig, slachtoffers te maken — in Hervormden kring en ook bij hen, die voor eenigen tijd nog met ons waren vereenigd. Het ergste is, dat dit beroep op het mysterie dienst doet als grof verwijt tegen Gereformeerden, die ten volle de geringheid van hun inzicht belijden, maar die bij voorbaat weigeren, zich met den dooddoener van het mysterie naar huis te laten sturen. De Schrift is nog altijd doorzichtig in zichzelf. En wie een poging om haar te verstaan wil blokkeeren met het „mysterie”, bedroeft den Heiligen Geest, en maakt ruimte voor geestelijke schizofrenie.

Een tweede bijzonderheid in de opvatting van Dr Hoeksema is zijn besliste afwijzing van de theologie van Dr A. Kuyper ten aanzien van den doop. Van een veronderstelling daarbij wil hij niets weten. „Iets te veronderstellen, waarvan we zeker zijn, dat het niet in overeenstemming is met de werkelijkheid, zooals die is geopenbaard in Gods Woord, en zooals we die door de geschiedenis en door de dagelijkse ervaring leeren kennen, is ten eenenmale onmogelijk” (33) (vgl. pag. 57).

Minder positief is zijn houding ten aanzien van 1905. Hij zegt althans: „ook de Utrechtsche conclusies laten de eigenlijke zaak tamelijk onbeslist..... Veel hebben we aan deze uitspraken niet daar ze negatief zijn en tamelijk onbelijnd. Doch ze kunnen dienen om aan te toonen, dat na alles wat er geschreven is, geen scherpe en belijnde voorstelling bestaat in betrekking tot het zaad der geloovigen” (32).

Zoo zijn er nog meer dingen te noemen, waarin wij met vreugde opmerken, dat Dr Hoeksema met ons van meening is, dat Dr Kuyper's theorie over den doop als een mislukking moet worden beschouwd, en dat ook 1905 geen „klaarder licht” heeft gebracht. Hij zoekt zijn kracht dan ook in de taal van Schrift, Belijdenis en Doopsformulier, en wijst slechts terloops op de gegevens der vroegere Gereformeerde theologie.

Hoe hij zijn eigen opvatting ontwikkelt, en daarbij positie kiest tegenover anderen, zullen we nagaan in een volgend artikel. Voor dezen keer besluiten we met dit citaat van den schrijver: „En dan moet hier aantonds worden opgemerkt, dat er over deze zaak onder Gereformeerden zelf geen eenstemmigheid heerscht, en dat het metterdaad niet kan worden gezegd, dat er één verbondsbeschouwing is, die zich uitsluitend den naam van Gereformerd heeft verworven in onderscheiding van andere beschouwingen” (7). Zoo denken wij er ook over. Maar onze bestrijders waren van een andere meening.

En dat kwam ons te staan op verlies van ons ambt en onzen goeden naam — tenminste, in hun oogen.

L. DOEKES.

GRONINGER BRIEVEN

Amice frater.

Wat is de Heilige Schrift toch bescheiden in vergelijking met de groote woorden van den humanist.

De Schrift spreekt van het geloof als van een mosterdzaad, hetwelk is het kleinste der zaden.

De humanist, niet het minst van dezen tijd, ziet zijn geloof groot als een Montblanc.

De Schrift vermaant ons, als wij vrede willen maken met de menschen, dat wij dan maar moeten beginnen met ons met den naaste goed te verstaan.

Maar den humanist is dat veel te gering. Hij roemt van zijn liefde voor de menschheid. Dat is heel wat anders.

Wat gemakkelijker ook, want men komt lichter klaar met de liefde voor de menschheid, die ons niets bijzonders in den weg legt, dan met den enkelen buur, die ons geregeld voor de voeten loopt. En dat is toch de naaste.

De Schrift zegt, dat een mensch, vóór hij denkt aan verbetering van de maatschappij, eens letten moet op zijn eigen hart, vanwaar de uitgangen des levens zijn.

Maar de humanist begint direct met heel de wereld tot een paradijs te maken, althans op de eene of andere conferentie. En bij het begin juicht hij, alsof hij de overwinning reeds in den zak had.

Het aantal lieden, dat thuis verongelukte, maar thans bezig is de wereld te redden, is niet gering.

En dit teekent nu heel onze eeuw.

Wij mogen ons haar trotsch begin wel eens herinneren. Het is waarlijk leerzaam.

Volgens de humanisten zou zij zijn de eeuw van het kind en de eeuw van den vrede, den wereldvrede wel te verstaan.

Nauwelijks was deze eeuw toch begonnen, of de wereld werd hoogelijk verrast door de bekende boodschap van den Tsaar van Rusland, die een wereld-